

ПОДКОПАЄВ Сергій
кандидат юридичних наук,
доцент, начальник управління
організаційного забезпечення діяльності (Секретаріату)
Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів
Департаменту кадрової роботи та державної служби
Генеральної прокуратури України,
м. Київ, Україна

ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРОКУРОРІВ

Результативність та ефективність прокурорської діяльності, довіра до системи прокуратури багато в чому залежать від особистості прокурора, його професійності, моральних і ділових якостей. У цьому сенсі важливим є такий елемент кадрового забезпечення, як професійна підготовка прокурорів.

Вочевидь питання для України не нове. Воно було предметом детального та ґрунтовного обговорення ще на міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів» у квітні 2009 року, передусім у контексті особливостей організаційної форми підготовки прокурорів та статусу відповідних навчальних закладів у нашій країні [1]. Крім того, на міжнародній конференції «Європейські стандарти професійної підготовки прокурорів і суддів» у листопаді 2010 року, де йшлося про досвід функціонування навчальних закладів, у тому числі законодавче регулювання їх діяльності, формування викладацького складу, навчальні плани і програми підготовки у таких країнах, як Бельгія, Іспанія, Молдова, Португалія, Франція [2]. До речі, ці конференції також проводилися на базі Національної академії прокуратури України. Ознайомлення з їх матеріалами та висновками, з огляду на стає законодавство та практику зарубіжних країн, надає можливість відповісти й на питання сьогодення, що в сукупності з аналізом положень міжнародних документів у сфері прокурорської діяльності та статусу прокурорів, досвідом інших країн надає можливість осмислити та оцінити, по-перше, власні досягнення за час, що минув, та, по-друге, визначити не лише стратегічні напрями вдосконалення професійної підготовки прокурорів, а й конкретні кроки на цьому шляху.

Аналіз змісту положень міжнародних документів у сфері прокурорської діяльності та статусу прокурорів: «Керівних принципів щодо ролі державних обвинувачів» (1990 рік), «Стандартів професійної відповідальності та викладі основних прав і обов'язків прокурорів» (1999 рік), Європейських інструкцій з питань етики та поведінки прокурорів (2005 рік), Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи R (2000) 19 «Роль прокуратури в системі кримінального судочинства», а також спільного висновку Консультативних рад європейських

суддів та прокурорів «Судді та прокурори в демократичному суспільстві» (2009 рік) та висновку Консультативної ради європейських прокурорів «Незалежність, підзвітність та етика прокурорів» (2018 рік) свідчить щонайменше про таке:

- професійна підготовка прокурорів має дві основні організаційні складові: початкову або первинну підготовку – до призначення кандидата на посаду (у нашому випадку – це спеціальна підготовка – СП) та підвищення кваліфікації працюючих прокурорів;

- кандидати на посаду та прокурори повинні мати відповідну підготовку і кваліфікацію, в тому числі бути обізнаними у спеціальному законодавстві та усвідомлювати етичні ідеали своєї професії;

- навчання є не лише правом, а й обов'язком прокурорів, а держава має забезпечити відповідний рівень навчання, що включає модулі з прокурорської практики;

- важливим є внесок самих прокурорів в організацію навчання, враховуючи наявність у них необхідного професійного досвіду;

- установа, що проводить навчання, серед іншого, має формувати уявлення про місію прокурора в суспільстві та державі;

- є необхідність у функціонуванні системи об'єктивної оцінки якості та ефективності навчального процесу.

Корисним є звернення й до досвіду інших країн у цій сфері [1, с. 38–40; 2, с. 55–61, с. 67–74, с. 159–163, с. 264–286; 3]. Він в узагальненому вигляді полягає в тому, що:

- професійна підготовка здійснюється на базі вищої юридичної освіти (після отримання диплома магістра) у спеціальних навчальних установах (фактично установах післядипломної освіти);

- більшу частину занять як викладачі проводять прокурори (які можуть відряджатися) з метою забезпечення того, щоб навчання було тісно пов'язано з практикою;

- викладачі проходять певну процедуру відбору;

- теоретичні наукові дослідження ці установи не проводять;

- основний підхід до змісту навчання ґрунтується на тому, що кандидати на посаду вже отримали (на юридичних факультетах чи у закладах вищої освіти) достатні знання щодо теоретичних предметів, які продемонстрували під час процедури відбору, а тому програма зосереджена на: отриманні практичних знань і формуванні професійних навичок; поглибленому ознайомленні з галузями законодавства, що безпосередньо стосуються майбутньої роботи; етичних правилах та формуванні командного духу; взаємодії зі ЗМІ тощо;

- є механізми оцінювання викладачів та якості навчального процесу.

Зважаючи на зазначене, можна стверджувати, що положення Закону України «Про прокуратуру» (№ 1697-VII) в частині професійної підготовки прокурорів загалом відповідають положенням міжнародних (європейських)

документів та досвіду зарубіжних країн. На сьогодні у ст. 80 Закону сформована оптимальна модель навчальної установи – Національної академії прокуратури України. Ця модель не лише відповідає міжнародному досвіду в цій сфері, а й реальним та нагальним потребам прокуратури України. Так, на НАПУ Законом покладаються завдання щодо здійснення: спеціальної підготовки кандидатів на посаду прокурора; підвищення кваліфікації прокурорів. З цією метою (для забезпечення практичної складової навчання – СП) до неї можуть відряджатися прокурори.

Водночас недоліком можна вважати відсутність законодавчого визначення статусу її працівників, які працюють у ній на постійній основі. Його, наприклад, можна прирівняти до статусу прокурорів, зокрема в частині соціального забезпечення. Водночас досвід зарубіжних країн свідчить, що кількість таких працівників повинна бути мінімальною [1, с. 39] та, крім того, їх функції можуть виконувати відряджені прокурори.

Відповідно до ч. 1 ст. 33 Закону України «Про прокуратуру» спеціальна підготовка кандидата на посаду прокурора в Національній академії прокуратури України проводиться з метою отримання знань та навичок практичної діяльності на посаді прокурора, складання процесуальних документів, вивчення правил прокурорської етики. Також у ч. 2 ст. 19 Закону передбачено, що прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію, в тому числі періодично проходити підготовку в Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Загалом реалізована на рівні Закону система професійної підготовки прокурорів (що включає спеціальну підготовку для кандидатів на посади та підвищення кваліфікації прокурорів) передбачає практично орієнтоване навчання.

Практична орієнтованість навчання та, як наслідок, максимальна готовність і фактична здатність кандидата на посаду прокурора від самого початку самостійно виконувати службові обов'язки прокурора в повному обсязі та усвідомлювати деонтологічні особливості й роль своєї професії, а також адаптивність навчання прокурорів до реальних потреб прокурорської діяльності, надання їм нових знань, удосконалення вмінь і навичок практичної діяльності, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків, формування стійких моделей належної професійної поведінки, – саме це має визначити зміст професійної підготовки.

Положення міжнародних (європейських) документів, зарубіжний досвід, вітчизняне законодавство та практика його застосування надають можливість виокремити не лише фактори, що обумовлюють зміст професійної підготовки прокурорів, а й напрями її вдосконалення, які, на мою думку, мають бути, зокрема, такими:

– наближення змісту навчального процесу до реальних практичних потреб прокурорської діяльності;

- впровадження навчальних курсів, які б сприяли формуванню навичок комунікації зі ЗМІ, у тому числі навичок публічних дискусій та виступів, доведення інформації про результати своєї роботи до широкого загалу та інших спеціальних курсів;

- оптимізація викладацького складу задля того, щоб його більшість становили саме прокурори;

- підвищення ініціативи працівників НАПУ у формуванні тематики занять як результат самостійного вивчення ними відповідної проблематики, а не лише опрацювання пропозицій прокуратур;

- формування системи об'єктивної оцінки якості навчання з обов'язковим залученням до цього процесу працівників галузевих підрозділів Генеральної прокуратури України.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що відповіді на питання про стратегічні напрями вдосконалення професійної підготовки прокурорів фактично знайдені раніше, і основні зусилля мають бути спрямовані саме на втілення їх у життя, що допоможе сформувати належний рівень професіоналізму прокурорів, підвищити результативність та ефективність прокурорської діяльності, а так само довіру до прокурорів та прокуратури як інституції загалом.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів, прокурорів та працівників правоохоронних органів: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23 квітня 2009 року); редкол.: Г.П. Серeda (відпов. ред.), М.К. Якимчук, В.М. Куц та ін. Київ: Генеральна прокуратура України, Національна академія прокуратури України, 2009. 80 с.

2. Європейські стандарти професійної підготовки прокурорів і суддів: матеріали міжнародної конференції (м. Київ, 25–26 лист. 2010 р.). 310 с.

3. Порівняльне дослідження навчання прокурорів. Міжнародні стандарти. Іноземний досвід. Коментарі для України (підготовлено на основі напрацювань Джеремі МакБрайда і Джона Пірсона). Київ, Рада Європи, 2017. 29 с.